

ПРОБЛЕМИ ГУМАНІЗАЦІЇ ГЛОБАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Актуальність дослідження пояснюється, по-перше, плінністю та динамічністю сучасних глобалізаційних процесів та їх глибинними впливами на метафізичну сутність людини, по-друге, гносеологічними запитаними філософських смислів, що спрямовані на повне розкриття феномена особистості в його багатогранності та цілісності, по-третє, комплексом запитань, що виявляють джерела й зміст людського буття, пов'язаних з розвитком, формуванням і функціонуванням особистості; по-четверте, необхідністю звернення до проблеми соціальної адаптації людини в умовах «незахищеності» людини від аномалій, психічних, фізичних деструкцій людської свідомості; по-п'яте, сучасні глобалізаційні процеси впливають на порушення гармонії у системі «людина-природа», адже формування особистості та лікування її душі відбувається під впливом естетичного споглядання на багатства природи; по-шосте, агресивна сторона глобалізації та уніфікація світу впливають на переоцінку цінностей, що змінюють світоглядні орієнтації, життєві сценарії особистості як фундатора мегапроекту під назвою глобалізація.

Об'єктом дослідження є людський фактор у системі глобалізованих світових і регіональних проблем, а саме виживання людства у складних соціокультурних процесах сучасної глобалізації.

Предмет дослідження – аналіз негативних, деструктивних форм і наслідків розвитку глобальної цивілізації.

Мета статті:

- обґрунтувати актуальність дослідження проблеми гуманізму особистості та філософії глобалістики;
- визначити сутність гуманізму особистості у вимірах філософії глобалістики;
- дослідити традиції, напрями діяльності в глобалістиці задля подолання глобальних проблем людства.

Для вирішення цієї мети поставлені наступні задачі: проаналізувати зміст поняття «глобалізація»; дослідити соціокультурні та антропологічні трансформації у глобалізаційному просторі; дослідити соціокультурні та антропологічні трансформації суспільств у цивілізаційному світохарактері; дослідити типи та види гуманізму в умовах глобалізації; виявити шляхи і напрями оптимізації гуманістичної парадигми у різноманітних проектах розвитку сучасної цивілізації

Наукове дослідження проблеми: гуманістичний підхід в умовах глобалізації ми знаходимо у поглядах низки педагогів. Так, вже концепції Я. Коменського, Ж. - Ж. Руссо, І. Песталоцці,

А. Дістервега пройняті думкою про те, що духовний розвиток людини має будуватися відповідно до принципів природовідповідності і культуровідповідності. Осмисленню феномену духовності в контексті історико-педагогічних процесів приділяли значну увагу видатні громадські діячі та педагоги Г. Сковорода, М. Костомаров, П. Куліш, М. Драгоманов, Б. Грінченко, М. Грушевський, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський та інші.

На сучасному етапі у вітчизняній науці проблему впровадження ідей гуманізму глобальних процесів досліджують, зокрема, такі вчені і педагоги, як В. Андрущенко, П. Балл, І. Бех, А. Волинець, С. Гончаренко, С. Горбатенко, В. Голубінцев, Г. Ісаєва, В. Кремінь, О. Киричук, Т. Петрова, О. Савченко, П. Скляр, В. Семиченко, О. Федічкіна та інші.

Обговорення проблеми: В останні десятиріччя ХХ століття соціально-економічні, політичні і культурні процеси висувають нові проблеми, які здійснюють значний вплив на характер розвитку як окремих регіонів, держав і спільнот, так і всього людства. Однією з таких проблем є задача осмислення гуманістичних умов, факторів і наслідків сучасної глобалізації. Від того, як людина буде розуміти суть глобальних процесів, систему вирішення задач, які породжуються нею, залежить майбутнє не тільки окремо взятого регіону і культурної спільноти, але і всієї земної цивілізації. Сучасна дійсність свідчить, що подальше безконтрольне вторгнення людини в природу, в самі основи і таємниці людського буття може привести до планетарної - культурно-цивілізаційної та антропологічної катастрофи. Пріоритетність даного дослідження визначається не тільки кризовим станом сучасного світу в екологічному, політичному, культурному та демографічному відношеннях, а, перш за все, його цивілізаційною нестійкістю у людському, духовно-моральному та

культурному вимірах. Намагання взяти під контроль вирішення проблеми гуманізму в умовах глобалізації сучасності передбачає глибокий аналіз дійсних причин і умов їх виникнення, що є досить актуальним для філософсько-антропологічного і культурологічного осмислення майбутнього людства. Глобалістика як наука про сучасний світ дозволяє висвітлити питання стійкого розвитку суспільства, проблеми ноосфери та основи світогляду в умовах формування нового світу. Вона вивчає найбільш загальні закономірності розвитку людства і моделі світу, який управляється як єдиний соціальний організм у єдності і взаємодії трьох основних глобальних сфер – екологічної, соціальної та економічної.

Глобалізація і гуманізація створюють два об'єктивних процеси відцентрового і доцентрового характеру, що доповнюють один одного, хоча і здатних до конфронтації. Кінцева мета гуманізації - це олюднення оточуючого світу природи і суспільства з позицій розвиваючих потреб людини. Це означає, що критерієм суспільного прогресу і його кінцевою метою виступає людська особистість, можливість і перспектива її усестороннього розвитку, а також її універсалізація у масштабах культури, соціуму і природи. Глобалістика і гуманістика – це дві взаємодоповнюючі і навіть взаємопроникливі сторони пізнавального процесу. І в тому, і в іншому випадку предметом пізнання виступає людина, її зовнішня, соціокультурна, або внутрішня, індивідуально-особистісна сторона. Проблематика сучасного світського гуманізму, по суті, об'єднує ці два вектори соціально-гуманітарного знання. Вона інтегрує у собі політичний та історичний аспекти аналізу, надаючи гуманізму дійсно глобальної перспективи.

Соціально-філософська категорія «особистість» визначає людину у відношенні до чогось більшого, ніж вона сама: Бога, етичних цінностей, закону, суспільства. Особистість – філософське, психологічне, теологічне поняття. В грецькій літературі слово «просопон» (особистість, персону) є синонімом слова «індивід», «людина» (чоловік чи жінка). Перше філософське розуміння особистості розробив І.Кант. Для нього особистість характеризується самодисципліною, здатністю бути господарем власної долі. Часто «особистість» приписується людині головним чином під час розгляду ситуацій, трансцендентних до неї як біологічної істоти. Філософія підкреслює, що особистий досвід є найвищим авторитетом і що вивчення особистості засноване на вивченні індивідуальних можливостей сприйняття світу. Здатність людини порозумітися з іншою людиною на основі поваги до її свободи та вступити з нею у плідну комунікацію. Комунікативна діяльність особистості відбувається в глобальному просторі, її цінності, орієнтації, ідеали, проекти, сценарії впливають на розбудову сучасної глобалізації. Термін «глобалізація» набув широкого змісту та має багато значень і концептуальних підходів. Більшість дослідників сходяться думками у тому, що глобалізація – це багатоаспектний процес тотального включення всіх сфер матеріального й духовного буття різних країн і народів планети у формування єдиної системи, яка знаходиться у прямому зв'язку з біосферою. Її суттєвою особливістю є усвідомлення різними країнами й народами глобальних планетарних загроз, а також формування глобальної спільноти на основі споріднених ціннісних орієнтирів, культури, способу життя. Відбувається інтенсивний розвиток інформаційно-технологічної революції, паралельно з філософією, наукою, екологією формується парадигма глобалізації. Дослідники вказують на те, що тенденції до глобалізації детермінуються «образами світового порядку». Глобалізація економічної активності супроводжується культурною глобалізацією. Р.Робертсон пропонує замінити поняття «глобальна культура» терміном «глокалізація». Точка зору Р.Робертсона отримала розвиток у працях А.Аппадурі, який теоретично обґрунтовує відносну автономію, самостійність і внутрішню логіку цієї глобальної культурної економіки. Дослідник говорить про *ethnoscapes* – «ландшафти особистостей», що визначають характер неспокійного, мінливого світу, в якому ми живемо. На думку В.Воронкової: «В структуру дисциплінарної матриці парадигми глобалізації входять: символічні узагальнення, що складають формальний апарат і мову, характерну для конкретної наукової дисципліни; метафізичні компоненти, що визначають найбільш фундаментальні теоретичні і методологічні принципи глобального світорозуміння; цінності, що детермінують панівні ідеали і норми побудови і обґрунтування наукового знання в епоху глобалізації» [2, с.6]. Дослідження процесів глобалізації та глобальних проблем передбачає для філософії особливу, властиву тільки їй роль. На думку В.Жадько: «Філософія спонукає до ідеї створення суспільства на засадах домінування мислення як способу досягнення істинних знань про сутнісні основи буття суцього» [3, с.26]. В даному контексті виділимо специфіку філософії, а саме: узагальнюючи результати різних досліджень, оцінюючи ситуацію в цілому, філософія впливає на прийняття

головних економічних, політичних та інших рішень, формує світогляд сучасного людства, принаймні, відповідальну його частину. У вирішенні певних комплексних проблем сучасного світу людина не може обійтись без світоглядних установок і принципів, що відбивають загальнолюдські цінності, без розуміння того, що в певних ситуаціях слід жертвувати приватними інтересами в ім'я подолання спільних екологічних небезпек. Вихід з екологічної кризи та оптимізація навколишнього середовища вбачаються у творчому пошуку та з'ясуванні позитивного досвіду традиційних форм природокористування в культурах різного типу та їх ефективному поєднанні з найбільшими досягненнями науки та цивілізації для збереження життя на планеті земля. Система екологічних знань не може бути повною, якщо вона не враховуватиме етнічні аспекти природокористування. Останні все активніше заявляють про себе, оскільки глобальна екокриза, що виникла за останній час, попри всі інші важливі проблеми відчутно вразила саме етноси як таку спільність людей, яка перебуває в органічній єдності з навколишнім середовищем [1, с.200]. Враховуючи такі глобальні зрушення, філософія глобалістики повинна допомогти окремим наукам усвідомити сучасну ситуацію, знайти шляхи виходу із кризових явищ, шукати шляхи утвердження позитивних, подолання негативних наслідків для людини і біосфери. Цивілізаційно-культурне розмаїття сучасного світу, який засвоюється засобами інформаційних технологій, сприяє пізнавальній роботі мислення та духовному збагаченню суспільства; з іншого боку, це породжує потребу в однорідній соціокультурній, економічній, політичній інформації, яка стандартизує духовний світ особистості, в даному контексті філософія глобалістики «розширює свідомість» та формує навички продуктивного мислення як уміння об'єднати різноманітне й надихнути її ним для вироблення бажання діяти активно й цілеспрямовано. Отже, в глобальному суспільстві зберігається необхідність у використанні філософської методології, яка б задовольняла потребу збереження глобальних цінностей світу та справедливості, що впливає на формування ідеалів особистості. Для цього необхідно змінювати свідомість сучасної людини через філософію. На це вказують дослідники А.Толстоухов, І.Парапан: «Філософія майбутнього, як душа культури, повинна вести людину до творчості, найвищих цілей і Філософія Особистість у вимірах філософії глобалістики 199 цінностей, надихаючи людське суспільство на досягнення ідеалів» [12, с.15]. Глобалізація здійснює зростаючий вплив на особистість, яка «розширюючи» і змінюючи її свідомість впливає на всі сфери буття, породжуючи глобальні проблеми. Останні швидко змінюють світ, ці зміни неминучі і надзвичайно масштабні, а їхня швидкість зростає експоненційно. За словами В.Ляха: «Нашу добу все частіше кваліфікують як добу глибинних трансформацій, метаморфоз та перетворень» [7, с.113].

Таким чином, аналіз філософського, теологічного, соціального, культурологічного, мистецького, мовного, педагогічного, психологічного контекстів поняття «духовність» дозволяє зробити висновок, що зміст кожного контексту визначається предметом дослідження вище перерахованих дисциплін. Особливості становлення духовної цілісності обумовлені трансформацією українського суспільства. Становлення духовності в особистості в сучасному українському суспільстві несе на собі відбиток світових глобалізаційних і трансформаційних процесів в українському суспільстві та ґрунтується на самобутньому національному менталітеті. В сукупності - ці об'єктивні причини сучасного стану духовного розвитку української спільноти. Глобалізаційні процеси в світі, маючи негативні наслідки і позитивні перспективи для розвитку людства, так само відбиваються і на розвитку окремої особистості. Під негативним наслідком маємо на увазі посилення нерівності розвитку національних спільнот. Стрімкий технічний і технологічний прогрес перетворив країни зі стабільними показниками соціально-економічного розвитку в ще більш спроможні, а країни третього світу занурюються в ще більш злидні. Економічний розвиток країни складає підґрунтя для розвитку особистості, обумовлюючи наявність сили і часу, якими людина може скористатися [9]. До того ж глобалізаційні процеси через Internet, загальний світовий ринок, світові економічні і політичні об'єднання (МВФ, ВТО, світовий банк) «розмивають» державні кордони, зменшуючи вплив національної самоідентифікації людини, як важливу засаду розвитку особистості. Особистість опиняється в ситуації, коли національна самоідентифікація ускладнюється, а механізми планетарної ще не усвідомлені. На особистість це впливає негативно, порушуючи її орієнтацію в соціальному просторі. Стосовно глобальної позитивної перспективи помітимо, що негативні наслідки змін, які відбулися, мають бути подолані в процесі складання єдиної планетарної спільноти. Єдина планетарна спільнота в майбутньому має стати носієм нового історичного типу духовної цілісності людства, який, ґрунтує свої засоби в коеволуційній діяльності людини.

Трансформаційні процеси в українському суспільстві розвиваються в контексті глобалізаційних процесів і мають неоднозначний вплив на становлення духовної цілісності особистості. Трансформація Філософія Духовність як цілісний феномен: проблеми концептуалізації в контексті соціально- філософського пізнання 71 суспільства означає трансформацію усвідомлення духовності і те, що нові економічні, політичні і соціальні реалії потребують переосмислення засад сучасного соціального буття. У цілому ж, глобалізаційні процеси в світі і, трансформаційні в українському суспільстві, знаменують перехід від закритого до відкритого типу суспільства. Цей процес передбачає накопичення кардинальних змін, зокрема в системі духовного. В такій ситуації самоорганізаційні процеси становлення духовної цілісності особистості в українському суспільстві набувають певних особливостей: нерівність можливостей для саморозвитку; ускладнення національної самоідентифікації; збільшення об'єму інформації ускладнює процес формування і вибору шляхів саморозвитку. Це свідчить, що ці особливості сформульовані, як ускладнення і труднощі, можуть бути повернені на користь людини. В потенціях цих особливостей містяться прекрасні перспективи зміцнення самосвідомого начала: зростання ролі особистості в напрацьованій соціально значущій інформації. Отже, умови глобалізаційного світу і трансформаційного суспільства, ускладнюють становлення духовності особистості, а з іншого, мають потенційні можливості зміцнення її позицій у всій системі духовного. Особливості становлення духовності особистості, обумовлені українською ментальністю. Духовне зростання людини неможливе без усвідомлення своєї національної особливості і приведення її у відповідність з розвитком суспільства і світу. Це означає, що історичний досвід українського народу, в якому загартувалися ідеали свободи, віри, індивідуалізму, гумору, оптимізму додає особливостей становленню духовної культури громадянина України. Навіть кожний з цих ідеалів українського суспільства вносить свій вклад в цей процес. Історична доля українського народу склалася так, що досвід української державності віддалений у часі і недостатній у сьогоденні, додає сучасному українцю колориту, спрямованості і самобутності, творчості, самостійності, але ці прекрасні якості в своїх крайностях перетворюються на індивідуалізм, який заважає розумним колективним тенденціям і суспільному будівництву. Взагалі, цілісний національний портрет українця, який можна скласти з творів дослідників української історії виходить досить привабливим: поетичним ставленням до природи, автохтонною демократичністю суспільного життя і шанобливим ставленням до жінки і старших поколінь, полярними модусами екзистенційного відношення до життя, самостійністю української культури. Але в цілому, природа української ментальності виступає як подвійно-парадаксальна. Однією з них можна вважати перервність українських культурних традицій, яка виявляється в дисфункції історичної пам'яті, що є найважливішим моментом конструювання національної ідентичності і пояснює поліхронність української дійсності і подвійно-парадаксальну природу української ментальності. Подвійно- парадоксальна природа української ментальності приховує в собі полюсні можливості самореалізації особистості, саме це є нагальною потребою духовного зростання українського народу [10]. Таким чином, складності становлення духовної цілісності сучасного українця обумовлені 2008 Гуманітарний вісник ЗДІА випуск 33 Целякова О.М., 2008 72 особливостями ментальності, глобалізаційними і трансформаційними процесами суспільства. Але ці ускладнення і труднощі пояснюються зростанням ролі особистості в системі духовного. В зв'язку з цим актуалізується питання механізмів становлення духовної культури особистості в умовах сучасного українського суспільства.

Література

1. Воронкова В. *Регіонально-адміністративний менеджмент* – К.: Видавничий дім «Професіонал», Центр учбової літератури, 2010. – 352 с
2. Воронкова В. *Філософія глобалізації: соціоантропологічні, соціоекономічні та соціокультурні виміри. Монографія.* – Запоріжжя: Видавництво ЗДІА, 2010. – 272 с.
3. Жадько В. *Соціально-духовні виміри світоглядної свідомості.* – Запоріжжя, 1997. – 166 с.
4. Браславець О., Буряк Л. *Глобалізаційні виклики духовності на межі тисячоліть, або чи буває лихо з розуму? // Я, Студент.* – 2004. - №3. - С. 10-11. (27)
5. *Глобалистика: Международный междисциплинарный энциклопедический словарь / Гл. ред.: И.И.Мазур, А.Н. Чумаков.* – М. – СПб. – Н.-Й.: ИЦ «ЕЛИМА», ИД «Питер», 2006. – 1160 с.

6. Евдаменко Г. В. Вплив глобалізації на трансформації соціальної політики // Вісник Київського національного університету імені Т.Шевченка. Філософія. Політологія. – Вип. 63. – С.44-48.
7. Інформаційне суспільство у соціально-філософській ретроспективі та перспективі / В.В.Лях, В.С.Пазенюк, Я.В.Любивий, К.Ю. Райда. – К.: ТОВ. «XXI СТОЛІТТЯ: діалог культур», 2009. – 404 с. 2010 Гуманітарний вісник ЗДІА випуск 41 Сидоренко С.В., 2010 202
8. Казимирова Н.Г. Формирование международно-правовых институтов в контексте процесса глобализации: Дис...кандидата социологических наук: 22.00.04. – Новочеркасск, 2003. – 190 с.
9. Кармадонов О. Глобализация и символическая власть // Вопросы философии. - 2005. - №4. - С. 47-56.
10. Лосев А.Ф. Философия. Мифология. Культура. – М.: Политиздат, 1991. – 525 с.
11. Моисеев Н. Грядущее десятилетие: трудности и перспективы // Социально-политический журнал. – 1994. - №2. - С. 30-50.
12. Толстоухов А.В., И.Г. Паранан, Ю.И. Мелков. Украинская философия: сегодняшнее состояние и перспективы будущего развития // Практична філософія. – 2006. - №4. – С. 3-16
13. Ткаченко А.М., Воронкова В.Г, Ткаченко М.О. Міжнародні економічні відносини. Навчальний посібник. – К.: «Видавничий дім «Професіонал», 2009. – 352 с.
14. Чигур, Р. Ю. Феномен глобалізації: соціально-філософський аналіз / Р. Ю. Чигур // Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Серія «Філософія», Острог, 2015.– Випуск 18.– С. 96-102